

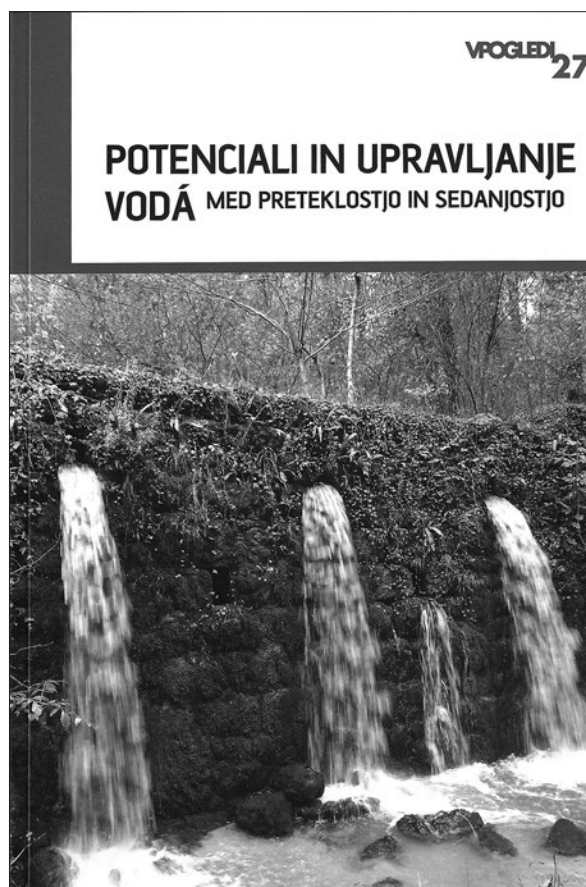
»Take poplave so se vršile v letu tri do štirikrat«

Marta Rendla (ur.): *Potenciali in upravljanje vodá: med preteklostjo in sedanjostjo*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2024. 374 strani. (Zbirka Vpogledi, 27)

Kot zadnji zvezek zbirke Vpogledi je Inštitut za novejšo zgodovino izdal monografski zbornik, ki se interdisciplinarno posveča upravljanju vodnih virov od konca 19. stoletja pa vse do danes. V njem se 16 avtorjev/avtoric v 15 prispevkih loteva izjemno široke palete tem, povezanih z vodnimi viri in njihovim obvladovanjem. Posamezni prispevki se tako dotikajo različnih vodotokov (Pesnice, Sore, Soče, pritokov Krke, pa Meže, Mislinje in Drave) kot tudi ostalih vodnih površin (morja, Ljubljanskega barja in Šaleških jezer). Upošteva gospodarski napredek, modernizacijo države in razvoj gradbenih tehnik, so se začeli premiki v upravljanju vodá na Slovenskem že konec 19. stoletja in trajajo vse do danes, kar je tudi čas, ki ga zaobjema pričujoči zbornik.

Kot primerjalno študijo nam prvi avtor, švicarski raziskovalec Sebastian De Pretto, na primeru kantona Ticino predstavi upravljanje vodá konec 19. stoletja iz enega centra ter vse dejavnike, ki so vplivali na konsolidacijo vodne krajine Ticino.

Sledi vrsta prispevkov, ki nam iz različnih zornih kotov predstavijo upravljanje z rečnimi viri na Slovenskem. Filip Čuček tako osvetli dogajanje v graškem deželnem zboru, zlasti politične razprave, vezane na reko Pesnico v zadnji četrtini 19. in v začetku 20. stoletja. Reko Soro kot vir energije (mlini, prve hidroelektrarne) ter izrabljanje vodnih sil na Soči nam v svojih prispevkih predstavita Sara Šifrar Krajnik in Meta Remec. Alpe so namreč zaradi naravnih danosti olajšale razvoj elektrogospodarstva – alpske reke so postale vir energije, pri čemer je šlo tudi za okoljsko, ekonomsko in socialno trans-

formacijo prostorov in družbe. To velja zlasti za Sočo, ki teče po politično prepišnem ozemlju, ki je zlasti v prvi četrtini 20. stoletja doživljalo burne spremembe. Pri Soči velja izpostaviti tudi posledice tehnološkega razvoja za ekosistem: v tem primeru je bila močno ogrožena soška postrv, medtem ko je jegulja v tej reki povsem izginila. Drugi zorni kot izkoristka vodnih sil obravnava prispevek Monike Rogelj, ki se osredinja na nastanek različnih obrtnih in industrijskih obratov v Kranju, ob sotočju Kokre in Save. Na nastanek teh obratov ob desnem bregu Save je torej vplivala ugodna lokacija in bližina energetskega vira. Črpanju vodne energije iz Meže, Mislinje in Drave, kar je povzročilo zgodnjo industrializacijo Koroške, se v zborniku posveča Karla Oder. Pod pojmom industrializacija v tem primeru razumemo zlasti rudarstvo in železarstvo, obe panogi pa sta bili tudi močni onesnaževalki, zato so že v 70. letih prejšnjega stoletja začeli izvajati monitoring omenjenih rek.

Nekako izven teh, z industrijo povezanih problemov, beremo prispevek Igorja Miličiča, ki obravnava ribiče in njihovo skrb za sladkovodni ribji

živelj. Zaradi različnih posegov je namreč občasno prihajalo do občutnega zmanjšanja populacije sladkovodnih rib. V obravnavani kontekst vodnih potencialov je vključena tudi izraba morske vode, kar je spodbudilo nastanek obmorskih letovišč – sprva iz povsem medicinskih razlogov (voda, slaniča, blato, zrak, sonce), o čemer piše Petra Kavrečič Božeglav.

Izsuševanja Ljubljanskega barja za namen intenzivnega kmetovanja se je v raziskavi lotila Nataša Henig Mišič, pri čemer velja pripomniti, da je iz te teme že leta 1927 doktoriral geograf Anton Melik. Prvi tovrstni posegi na barju so se začeli že zgodaj, v 18. stoletju, in so trajali vse do druge svetovne vojne. Na ta prispevek se navezuje razprava Leva Centriha, ki se fokusira na kmetijska posestva na Ljubljanskem barju po drugi svetovni vojni. Avtor ugotavlja, da se visoko zastavljeni cilji glede upravljanja barjanskih kmetijskih površin niso uresničili.

Zanimivega in izvirnega vidika – odpiranja vodovodov in vodnjakov kot političnega dejanja – se je lotil Ivan Smiljanič. Omenjeno politično dimenzijo analizira primerjalno, od Avstro-Ogrske, do Kraljevine SHS/Jugoslavije, pa vse do samostojne Slovenije. Pomembno temo, okoljevarstvo

v socializmu na slovenskem primeru, obravnavajo Janja Sedlaček, Viktor Pál in Marta Rendla. Stockholmska konferenca je namreč leta 1972 začrtala smernice, kako naj (razvite in nerazvite) države pristopajo k reševanju dilem glede gospodarske rasti, upošteva potrebe okolja in ljudi.

S fenomenom ugrezninskih Šaleških jezer, ki so nastala na zaradi rudarjenja degradiranih območjih, se je soočila Marta Rendla. Omenjena jezera predstavljajo obilo razvojnih priložnosti, zlasti na področju turizma, športa in rekreacije, a po drugi strani danes beremo tudi o možnostih, da na njih postavijo sončne elektrarne.

V naši zavesti so v zvezi z naravnimi tveganji, povezanimi z vodami, prav gotovo prva misel poplave. O njih pišeta Blaž Štangelj – o poplavah pritokov Krke, ki izvirajo na Gorjancih in imajo hudo-urniški značaj – in Dunja Dobaja, ki daje poudarek na njihovem obvladovanju, zlasti po letu 1990. O tem se lahko prepričamo tudi sami, saj lahko tako rekoč v živo opazujemo sanacijo po veliki vodni ujmi avgusta leta 2023.

Upajmo, da bo nadvse aktualna monografija prispevala k boljšemu načrtovanju in upravljanju vodnih virov v prihodnje.

Marija Počivavšek